

КОНКУРЕНЦІЯ РАДІО- І ТЕЛЕМОВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО РАДІОМОВЛЕННЯ БРАЗИЛІЇ

У статті розглянуто етапи становлення та сучасного стану дитячого радіомовлення Бразилії. Проаналізовано жанрове, тематичне розмаїття радіопрограм, зроблено спробу осмислити концепцію освітнього мовлення цієї країни.

Ключові слова: дитяча радіограма, дитяча радіостанція, інтернет-радіостанція, освітньо-інформаційна радіограма, пізнавальна радіограма, радіосеріал.

I. Вступ

Досліджуючи становлення, розвиток та перспективи функціонування дитячого радіомовлення в Україні, доцільно зупинитися на розгляді цього феномена в країнах, що можуть стати орієнтиром для нашої держави. Серед таких країн Бразилія, дитяче радіомовлення якої попри інколи тяжкі часи є невід'ємним джерелом освітньої, пізнавальної, розважальної інформації для молодших слухачів. Із зародженням радіомовлення у 1920–1930-х рр. у більшості країн дитяче радіомовлення стало інструментом впливу на молодше покоління слухачів. До прикладу, існування дитячого радіомовлення в Європі забезпечувалося фінансуванням благодійних фондів та організацій, тому програми були максимально наближені до потреб дитини [4, с. 118]. Радіограми для молодших слухачів у Північній Америці створювали за рахунок рекламодавців. Дитяче радіомовлення в країнах з тоталітарним режимом мало (СРСР) і зберігає (Китай) ідеологічну функцію.

Історія ж радіомовлення для молодших слухачів Бразилії є позитивним прикладом того, як радіо в житті слухачів може вигідно співіснувати з телебаченням, адже попри зниження темпів розвитку аудіального каналу комунікації в період поширення великої кількості телеканалів у країні продовжився розвиток радіо для дітей як соціального інституту. Більше того, перша повноцінна дитяча радіостанція в країні з'явилася навіть раніше, ніж в інших розвинутих країнах. Важливо в цьому контексті підкреслити, що вагомий вплив на розвиток дитячого радіомовлення в країні мав ЮНІСЕФ, під патронатом якого в країні постійно з'являлися нові цікаві проекти. Однак важливим є те, що результати такої допомоги стали підґрунтям для подальшого поступу в цій галузі.

Не меншими здобутками відзначились і теоретики дитячого радіомовлення країни, адже в межах дослідження соціальних комунікацій ними розроблена значна теорети-

чна база, що охоплює різні аспекти функціонування дитячого радіомовлення – від менеджменту й контенту до виражальних засобів та тематичного типологічного й формальної характеристики.

Історію дитячого радіомовлення Бразилії досліджувала А. Ліндгрєн [12–13]. Важливими для осмислення феномена радіомовлення є теоретичні розробки зарубіжних дослідників, серед яких: К. Бесерра [4], М. Юнг [10], М. Стівенс [2], Г. Кляйнштойбер [11] та ін. Втім, часто їхні розробки сприймаємо в контексті світового розвитку дитячого радіомовлення, зокрема США в працях П. Фасс [8], Німеччини у працях Х. Хейдтманн [9]; Швеції під авторством М. Ранкіс [18] та ін. Сучасний стан розвитку дитячого радіомовлення у Великобританії розкрила С. Лівінгстон [7; 14], місце радіоприймача в житті сучасної дитини кількісно визначила Т. Ньюсонен [15]. С. Аві вивчав економічну привабливість дитячих радіопрограм періоду зародження [3]. Педагогічний потенціал дитячого радіомовлення розкрито в працях Л. Кубана [5–6].

II. Постановка завдання

Мета статті полягає в розгляді етапів становлення та сучасного стану дитячого радіомовлення Бразилії; аналізі жанрового, тематичного розмаїття радіопрограм та спробі осмислення концепції освітнього мовлення цієї країни.

III. Результати

Інформаційне радіомовлення, у тому числі й з дитячої тематики, стояло біля витоків радіомовлення Бразилії. Однак у 1922 р. приймачі були настільки дорогими, що мати їх могли лише заможні люди. Із розширенням протягом наступного десятиліття доступу до радіомовлення в країні постало питання законодавчого регулювання сфери електронної журналістики. Більшість бразильців були неписьменними, тому приймач став єдиним засобом отримання важливої суспільно-політичної інформації. Навіть у наступні роки з появою телебачення радіо довго залишалося єдиним каналом отримання інформації, оскільки телевізор був

дорогим, а хвилі не завжди досягали віддалених поселень [16].

Іншою важливою сферою дитячого радіомовлення Бразилії були освітньо-пізнавальні передачі. У 1931 р. уряд Бразилії підписав указ, у якому наголошено на посиленні освітньої функції радіомовлення [19, с. 75–92]. Незважаючи на це, радіостанції довго не наважувалися випускати в ефір радіопроекти для молодших слухачів, мотивуючи це тим, що діти слухатимуть їх наодинці, тому педагогічної користі від цього не буде. Насправді ж причина відсутності дитячих радіопроектів полягала в тому, що неповнолітні слухачі неплатоспроможні. Однак у 1930 р. відомий бразильський письменник М. Лобату та журналіст О. Лесса зачитали свої твори в межах програми “Hora Infantil” (“Дитяча година”), що стало першою дитячою радіопроектом в Бразилії [21, с. 430–431]. Згодом участь культурних діячів стала звичною для дитячого радіомовлення цієї країни – створювали ігрові шоу, радіопостановки, записували пісні тощо.

У перші роки існування дитячих радіопроектів в ефір вийшла серія передач “O Vingador” (“Месник”) про пригоди Zorro (Зорро) – вигаданого героя романів Д. Маккалі. У 1937 р. популярною була програма у формі радіосеріалу “As Aventuras de Dick Peter” (“Пригоди Петера Діка”). У центрі сюжету – молодий детектив, який щотижня вів розслідування нової справи. У щоденних випусках програми він давав підказки слухачеві, а в п'ятницю розкривав справу. Окремі програми приурочували до свят “Natal” (“До Різдва”), “Dia das Mães” (“До Дня матері”), “Dia dos Pais” (“До Дня батька”) тощо [16, с. 45–52; 21]. З дитячих радіопроектів згодом вийшла ціла плеяда акторів, ведучих, працівників культури та мистецтв.

Однак більшість програм, які виходили в ефір до 1980-х рр., не збереглися. Лише поодинокі радіоп'єси, такі як “João e Maria” (“Гензель і Гретель”), “Vem Brincar” (“Приходьте гратися”), “A Criança” (“Діти”), дають можливість судити про велику різноманітність дитячого радіопродукту в 1930–1970-х рр. [3, с. 66–85]. Відсутність зображення широко компенсували якісна гра акторів, великим набором шумових ефектів від звуків вулиці до побутових шоломів – все це створювало ефект присутності, співучасті в дійстві, яке відбувалося по той бік радіоприймача. Більшість акторів була дорослими людьми, проте іноді по радіо можна було почути й дитячий голос. Середня тривалість кожної програми становила 30 хвилин, програми виходили в ефір у пообідній час з повтором уранці наступного дня.

На тлі розвитку телебачення в 1984–1994 рр. радіо демонструє різке падіння інтересу слухачів до програм загалом і дитячих зокрема. У цей час в ефірі радіо “USP FM” продовжує виходити програма “Quintal Encantado” (“Зачарований двір”) – щотижне-

ва годинна передача з піснями, цікавими розповідями, зрідка створювали міні-серії радіопостановок за творами молодого письменника Вільяма Боннера. В ефір радіостанції “FM 2000” виходить дві нові програми “Classic Disney” (“Класичний Дісней”) з піснями, що стали саундтреками до мультфільмів чи телефільмів студії Діснея; інша програма – “Balão Mágico” (“Повітряна куля Диво”), що порушувала екологічні питання [16, с. 212–215].

У 1992 р. у формі коротких повідомлень в ефір радіостанції “A Rádio Carioca AM” (“Радіо Каріока АМ”) вийшла програма “Gente Pequena” (“Маленькі люди”). Щодня о 16:00 предметом розмови ставали новини суспільства, книжкового ринку, шоу-бізнесу та інша інформація, яка могла зацікавити дітей [19, с. 75–84].

У липні 1993 р. стартувала “Programa da Criança que” (“Дитяча програма”). Створювалася вона за підтримки Organização Internacional do Trabalho (Міжнародної організації праці) та за короткий термін поширилася на 160 місцевих радіостанціях по всій країні. У короткій 6-хвилинній програмі, яка виходила вісім разів на день з шостої ранку до восьмої вечора, розповідали про права дитини та захист від експлуатації дитячої праці. Освітньо-інформаційна радіопроект була адресована переважно дітям з віддалених сіл, оскільки міським жителям роздавали буклети з відповідною інформацією, а контактувати з віддаленими поселеннями було важко. Програма виходила в жанрі коротких постановок повчального змісту із життя дітей [16, с. 230].

Значний внесок у розвиток дитячого радіомовлення Бразилії 1990-х рр. зробив ЮНІСЕФ, який ініціював цілий ряд дитячих проєктів на радіо [22]. Так, до Міжнародного дня захисту дітей на окремих радіостанціях готувалися спеціальні випуски дитячих радіопроектів, а під дитяче мовлення радіостанції віддавали цілу добу ефіру.

У 2003 р. в Бразилії з'явилася перша дитяча інтернет-радіостанція “Carretel de Invenções” (“Справжні винаходи”) для дітей віком 8–12 років. Тематичний діапазон програм досить широкий: історія появи іграшок, народні пісні, ігри, серенади, кулінарні програми, передачі про охорону природи та інтерв'ю зі спеціалістами з різних сфер знань. Цікава промоція радіостанції: до шкіл під'їжджали автобуси, які через гучномовці запрошували школярів слухати радіо, інколи влаштовували конкурси та ігри [17, с. 83–84].

З 2000-х рр. починає втілюватися в життя концепція освітнього мовлення, або, як її ще називають, “дистанційної освіти” для учнів 1–8 класів. Радіопроекти створюються на

радіостанціях для спільного прослуховування дітей разом із вчителями. Так, в ефірі освітньої радіостанції “Paraná” (“Парана”) щочетверга виходила 30-хвилинна радіо-програма “Rádio Criança” (“Дитяча програма”), яка надавала додаткову інформацію навчальних предметів шкільної програми. Ще однією програмою цього напрямку є “Escola de Brasil” (“Школа Бразилії”), яка в будні дні протягом 28 хвилин транслюється у більшості шкіл країни.

Доктор філологічних наук, спеціаліст у галузі дитячих та юнацьких ЗМІ П. О’Сагай у своїй праці наводить приклад Центру з питань комунікації та освіти при університеті в Сан-Паулу, на базі якого з вересня 2001 р. створено дитячий проект “Projeto Educom” (“Проект едуком”), прослуховування якого забезпечувалося у 400 школах міста. У програмі, яку створювали студенти університету, не лише порушували серйозні теми, серед яких етичні проблеми, охорона навколишнього середовища, а й відводили час для неформального спілкування ведучого зі слухачами [16, с. 240–245].

Сучасна система дитячого радіомовлення Бразилії представлена декількома радіостанціями: “Rádio Mundo da Criança” (“Радіо Дитячого світу”), в ефірі якої можна почути освітньо-пізнавальні та музично-розважальні передачі. Це, на думку керівництва радіостанції, забезпечить гармонійний розвиток їхніх слухачів. В ефірі можна почути як програми на моральну, духовну тематику, так і байки, оповідання та музику.

Інша музична радіостанція релігійного спрямування “Rádio Gospel Infantil” (“Радіо Євангеліє для дітей”) транслює композиції різних музичних стилів (від року до балад). Програмна концепція радіостанції підкреслює, що кожна дитина знайде тут музику на власний смак. У межах інтернет-проекту “WebKids” (“Вебдіти”) створено радіоканали, які мають на меті найбільш повно задовольнити уподобання слухачів:

- “Canal hits” (“Канал хітів”) пропонує найкращі хіти з улюблених дитячих фільмів, мультфільмів, телевізійних шоу, серіалів для дітей різного віку;
- “Canal estorias” (“Канал історій”) – радіостанція для тих, хто хоче розвивати власну уяву, слухаючи оповідання, радіоп’єси, радіосеріали та інші розмовні жанри від класики до сучасної літератури;
- “Canal cantigas” (“Канал пісень”) – радіостанція для менших слухачів, де можна почути класичні пісні, дитячі композиції, колискові та заспокійливі пісні для немовлят [1, с. 42].

IV. Висновки

Таким чином, сучасне дитяче радіомовлення Бразилії є позитивним прикладом того, що поява нових електронних медіа не

сповільнює розвиток традиційних його каналів, а, скоріше, змушує їх трансформуватися та виявляти свої нові актуальні риси. Так, у відповідь на бурхливий розвиток телебачення дитяче радіомовлення країни відреагувало якісними змінами. Серед таких збільшення жанрового різноманіття, трансформація тематичного наповнення та формату відповідно до потреб сучасності. Нині радіомовлення для молодших слухачів розвивається ще в площині інтернет-комунікацій, що дає змогу оперативніше реагувати на запити аудиторії, бути ближчим до неї, оперативніше реагувати на її настрої та вподобання. Яскравим прикладом цього є інтернет-проект “WebKids” (“Вебдіти”), на базі якого створено декілька радіоканалів, які задовольняють уподобання слухачів різного віку.

Перспективним у подальшому є розгляд становлення, сучасного стану та перспектив дитячого радіомовлення Африки й Арабських країн, оскільки там реалії функціонування радіопрограм для молодших слухачів набагато складніші.

Список використаної літератури

1. Гиріна Т. С. Дитяче радіомовлення в Україні: структурно-функціональний та творчий дискурс: дис. ... канд. соц. ком.: 27.00.04 / Т. С. Гиріна. – Запоріжжя, 2013. – 334 с.
2. Стівенс М. Виробництво новин: телебачення, радіо, Інтернет / М. Стівенс; пер. з англ. Н. Єгоровець. – Київ: Києво-Могилян. акад., 2008. – 407 с.
3. Avi S. “Good Morals Are Good Business”: The Cultural Economy of Children’s Radio in the Late 1930s / S. Avi // *Popular communication*. – 2011. – № 1. – P. 1–21.
4. Bezerra K. S. *Radiojornalismo* / K.S. Bezerra. – Belo Horizonte, 2005. – 45 p.
5. Cuban L. How Teachers Teach in an Era of Testing and Accountability [Electronic resource] / L. Cuban // *Education Policy Analysis Archives*. – 2007. – № 15. – Mode of access: <http://www.edrev.info/reviews/rev809.h>.
6. Cuban L. Teachers and Machines. The Classroom Use of Technology since 1920 / L. Cuban. – NY: ProQuest, 2008. – 288 p.
7. Early Children’s Broadcasting in Britain, 1922–1964 [Electronic resource] // *Programming for a Liberal Democracy*, *Historical Journal of Film, Radio and Television*. – 1998. – № 18(3). – P. 375–393. – Mode of access: <http://ru.scribd.com/doc/44317016/Livingstone-Childrens-and-Media>.
8. Fass P. *Encyclopedia of Children and Childhood: In History and Society* / P. Fass. – New York: Macmillan Reference, 2004. – 1055 p.
9. Heidtmann H. Zur Geschichte des Kinder-radios in der Bundesrepublik [Elektronische ressource] / H. Heidtmann // *Von der Gesellschaft für Medienpädagogik und Kommuni-*

- kationskultur. – 2002. – № 3. – 8–9 s. – Mode für den Zugang: <http://www.asw.fh-dortmund.de/diederichs/pdfs/habeck.pdf>.
10. Jung M. Rádio na Rede Trecho da Introdução de Jornalismo de rádio [Recurso electrónico] / M. Jung. – São Paulo : Editora Contexto, 2004. – 160 p. – Modo de acesso: <http://www.editoracontexto.com.br/produtos.asp?cod=259&cat>.
 11. Kleinsteuber H. Radio / H. Kleinsteuber. – Wiesbaden : VS Verlag 2011th, 2012. – 280 s.
 12. Lindgren A. Gender and Generation in Swedish School Radio Broadcasts in the 1930s: An Exploratory Case Study / A. Lindgren [Electronic resource] // Journal of the History of Childhood and Youth. – 2012. – № 5. – P. 239–259. – Mode of access: <http://dx.doi.org/10.1353/hcy.2012.0017>.
 13. Lindgren A. From Instruction to Reflection: Film in Education in Sweden, Chi-Kim Cheung (Ed), Research in Media Education. Education in a Competitive and Globalizing World / A. Lindgren, A. Sparrman, B. Eriksson // Nova Science Publishers. – 2012. – P. 151–173.
 14. Livingstone S. Young people and new media. Childhood and the changing media environment / S. Livingstone. – London : SAGE Publications, 2002. – 288 p.
 15. Nyysönen T. “Mie kuuntelisin mieluiten vaan musiikkia” Eteläkarjalaisten lasten radion kuuntelu / T. Nyysönen – Turku : Turun yksikkö, 2005. – 142 s.
 16. O’Sagae P. O Caracol do Ouvido: perspectivas do radio para crianças / P. O’Sagae. – Brazil : Escola de Comunicações e Artes, 1994. – 260 p.
 17. Ortriwano G. Radiojornalismo no Brasil: fragmentos de história / G. S. Ortriwano // Revista Usp. – 2002–2003. – № 56. – P. 66–85.
 18. Runcis M. Educational broadcasting in Sweden 1930–2000 / M. Runcis, B. Sandin. – Lund : Nordic Academic Press, 2010. – 208 p.
 19. Sant’Anna F. Radiojornalismo no Brasil: um jornalismo sem jornalistas [Recurso eletrônico] / F. Sant’Anna // Líbero – Ano. – Brasil. – 2008. – № 22. – P. 75–92.
 20. Singer D. Handbook of Children and the Media / D. Singer, J. Singer. – UK : SAGE, 2000. – 784 p.
 21. Sterling C. Encyclopedia of Radio / C. Sterling C., M. Keith – USA : Taylor & Francis, 2003. – 1696 p.
 22. The United Nations Children’s Fund [Electronic resource]: [Recent Posts, RSS Feed, Blogroll] / Kubrick. New York, 2005. – Mode of access: <http://uniceficdb.wordpress.com/>.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2015

Гиріна Т. С. Конкуренція радіо- і телебачення в контексті історії розвитку дитячого радіовещання Бразилії

В статті розглядаються етапи становлення і сучасного стану дитячого радіовещання Бразилії. Аналізується жанрове, тематичне різноманітність радіопрограм, здійснюється спроба осмислити концепцію освітнього вещання цієї країни.

Ключові слова: дитяча радіопрограма, дитяча радіостанція, інтернет-радіостанція, освітньо-інформаційна радіопрограма, освітня радіопрограма, радіосериал.

Hirina T. Competition Radio and Television Broadcasting in the Context of the History of Children’s Radio Brazil

In the article the stages of formation and the current state of children’s radio Brazil. The author analyzes the genre, thematic diversity of radio and attempts to understand the concept of educational broadcasting the country.

In majority of countries children’s radio broadcasting appeared almost simultaneously in 1920–1930s, but it followed different paths in the process of its establishing and development. Thus, in Europe children’s broadcasting was financially supported and maintained by charity funds and organizations, which provided for the programs to meet children’s needs as close as possible. Children’s radio broadcasting has been poorly represented in totalitarian countries (like the USSR) and keeps having ideological function (present-day China). Censorship and total control over the form and content of children’s radio programs can still be observed in China, where cutting edge technologies co-exist side by side with communistic values of pioneers. In North American countries children’s radio programs were created at the expense of advertisers. Since 1930 the majority of successful children’s radio programs have been sponsored by companies that treated children as a link between parents and corporations.

Leveling of geographical boundaries for broadcasting requires critical understanding of the global broadcasting practice in terms of younger audience. That is why the paper offers an insight into the

evolution of children's broadcasting against the background of social and political developments of the time. The article identifies the regularities in the development of children's broadcasting and their correlation with the state political influence or advertisers' financial support. It also makes a projection on the contemporary stage of children's broadcasting development in different countries, which helps us understand the place in the global communication process that Ukraine occupies as a country whose potential in children's broadcasting is not fully explored. Thus, we think that the best way to develop the national children's broadcasting system is to establish full-cycle specialized children's radio stations. Increased interest among researchers proves that it is time to embrace the full range of processes that are taking place in the system of children's broadcasting.

Key words: *children's radio program, a children's radio station, online radio, educational and informative radio program, cognitive radio program, radioserial.*